

Nota archeologie gemeente Roermond 2011

Inleiding

In opdracht van de gemeente Roermond is in de periode 2006 – 2008 een archeologieatlas voor de gehele gemeente vervaardigd. Deze atlas vormt de basis voor het Roermondse archeologiebeleid dat transparant is voor burgers en investeerders en verantwoord omgaat met het ondergrondse erfgoed. Dit beleid is in 2008 vastgelegd in de Nota archeologie.

De Nota archeologie 2011 is een actualisering van de Nota archeologie uit 2008 en vervangt deze.

Wettelijke kaders

Verdrag van Malta

Het Verdrag van Malta heeft als doel het archeologische erfgoed in Europa te beschermen. In het verdrag ligt het accent op het streven naar behoud en beheer van archeologische waarden in de bodem en op het zoveel mogelijk beperken van de (noodzaak van) archeologische opgravingen. Het verdrag bepaalt dat archeologische waarden (als kwetsbaar en onvervangbaar onderdeel van het culturele erfgoed) voortaan expliciet dienen te worden meegewogen bij de besluitvorming over ruimtelijke ingrepen en waar mogelijk dienen te worden ontzien. Wanneer inpassing van archeologische waarden niet mogelijk blijkt, dient verantwoord archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden voor rekening van de verstoorder. Tevens voorziet het verdrag in een informatieplicht met uitwisseling van de meest recente gegevens en in een plicht tot voorlichting aan het publiek en tot publieksgerichte ontsluiting van archeologische waarden. In 1992 heeft Nederland dit verdrag ondertekend, zich geconformeerd aan de inhoud en de intentie uitgesproken dit verdrag te implementeren in de nationale wetgeving met betrekking tot archeologie.

Wet op de archeologische monumentenzorg 2007 en Monumentenwet 1988

Op 1 september 2007 is de Wet op de Archeologische Monumentenzorg van kracht geworden. Deze wet vormt de implementatie van het verdrag van Malta (zie boven). Het rijksbeleid op het gebied van archeologie is tegelijkertijd naar regelgeving vertaald in de Monumentenwet 1988

Toetsingskader archeologische onderzoeksverplichting

Beleidskaart archeologie

De basis om te beoordelen of in bepaalde gevallen al dan niet archeologisch onderzoek noodzakelijk en verplicht is, wordt gevormd door de hoogte van de verwachting of bij de geplande werkzaamheden archeologische waarden bedreigd worden. Deze verwachtingen zijn geïnventariseerd in de archeologieatlas 'Archeo-landschappelijk knooppunt gemeente Roermond' uit 2008. Gebruikmakend van de gegevens uit de atlas is een bij de Monumenten- en archeologieverordening 2011 behorende Beleidskaart archeologie samengesteld. Op deze kaart wordt onderscheid gemaakt tussen drie categorieën van gebieden: historische kernen, gebieden met een hoge archeologische verwachting en overige gebieden. Deze categorieën zijn ontstaan uit een samenvatting van de vele, in de bij de archeologieatlas behorende beleidskaart opgenomen categorieën. De vele in deze oude beleidskaart opgenomen categorieën verschillen aanmerkelijk naar hun archeologische aard. Op het punt van de noodzaak van archeologisch onderzoek kunnen zij echter in een beperkt aantal mogelijkheden samengevat worden. Dit is nu gebeurd in de nieuwe Beleidskaart archeologie.

In bestemmingsplannen worden deze categorieën vertaald naar 'waarde archeologie' en 'waarde archeologie – historische kern'. De op basis van de Monumentenwet beschermde archeologische monumenten blijven hier buiten beschouwing omdat het beleid met betrekking tot deze monumenten bepaald wordt door het rijk.

Onderzoeksfases en beoordelingscriteria voor vervolgonderzoek

Archeologisch onderzoek kent drie fases:

1. het vooronderzoek. Deze fase bestaat uit een bureauonderzoek, eventueel aangevuld met een booronderzoek. Deze fase dient er toe om, nauwkeuriger dan met behulp van de archeologische verwachtingenkaarten uit de archeologieatlas, vast te stellen wat de archeologische verwachting is. Voor archeologisch vooronderzoek bestaat een subsidiemogelijkheid op basis van de Monumenten- en archeologieverordening 2011;

2. vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuvenonderzoek. Deze fase dient er toe om vast te stellen of de archeologische verwachting zoals die uit het vooronderzoek is gebleken juist is. Hiermee wordt voorkomen dat direct wordt overgegaan tot een dure archeologische opgraving;
3. vervolgonderzoek in de vorm van een archeologische opgraving. In deze fase wordt in het totale gebied waar grondwerkzaamheden zullen plaatsvinden en waarvoor een archeologische verwachting is vastgesteld 'opgegraven'.

Archeologisch onderzoek in de vorm van een begeleiding zal uitsluitend worden toegestaan wanneer er om technische redenen geen andere mogelijkheid is.

Of een vooronderzoek moet plaatsvinden kan worden vastgesteld aan de hand van de regelgeving in de Monumenten- en archeologieverordening 2011 of in het vigerende bestemmingsplan. Of een vervolgonderzoek moet plaatsvinden wordt beoordeeld aan de hand van de resultaten van het vooronderzoek en in tweede instantie aan de hand van de resultaten van proefsleuvenonderzoek. Bij de beoordeling van de vraag of vervolgonderzoek moet plaatsvinden worden de volgende criteria betrokken:

- de in deze nota omschreven onderzoeksthema's;
- eventuele ligging van een beschermd archeologisch rijksmonument of een gemeentelijk archeologisch monument binnen 50 meter van de geplande grondwerkzaamheden;
- eerdere archeologische vondsten binnen 50 meter van de geplande grondwerkzaamheden;
- de resultaten van eventueel eerder in de nabijheid verrichte archeologische onderzoeken.

Beperking archeologisch onderzoek

Archeologisch onderzoek is kostbaar en vergt tijd. Om het aantal verplichte archeologische vooronderzoeken te beperken is er voor gekozen om in de volgende gevallen, ongeacht de archeologische verwachting, dit onderzoek niet verplicht te stellen:

- wanneer de grondwerkzaamheden niet dieper reiken dan 40 cm;
- wanneer gebruik wordt gemaakt van een bestaande fundering;
- wanneer het een project betreft met een oppervlakte kleiner dan 100 m²;
- wanneer de grondwerkzaamheden plaatsvinden in evident verstoorde bodem.

Een uitzondering vormen de van rijkswege aangewezen beschermde archeologische monumenten (b.v. het Munsterplein). Voor grondwerkzaamheden binnen de grenzen van deze monumenten is in alle gevallen een door de minister te verlenen vergunning op basis van de Monumentenwet noodzakelijk.

Monumentenwet, bestemmingsplannen en de Monumenten- en archeologieverordening 2011

De vraag in welke gevallen archeologisch onderzoek verricht moet worden dient volgens de Monumentenwet geregeld te worden in de bestemmingsplannen. Daar waar dit nog niet geregeld is, is de Monumenten- en archeologieverordening 2011 van toepassing. Op basis van de bij de Monumenten- en archeologieverordening 2011 behorende Beleidskaart archeologie worden in de bestemmingsplannen relevante gebieden aangewezen voor 'waarde archeologie' of voor 'waarde archeologie – historische kern'. Bepalend voor een antwoord op de vraag of archeologisch vooronderzoek noodzakelijk is zijn de volgende variabelen:

- archeologische verwachting (ligging binnen een gebied aangewezen voor 'waarde archeologie' of 'waarde archeologie – historische kern');
- eerdere verstoring van de bodem;
- gebruik van bestaande funderingen;
- diepte van de werkzaamheden;
- oppervlak van de werkzaamheden;
- oppervlak van het plangebied;
- nabijheid van een beschermd archeologisch monument;
- binnen of buiten de bebouwde kom.

Vanaf 2010 is in bestemmingsplannen reeds een regeling opgenomen, gebaseerd op deze uitgangspunten. In oudere bestemmingsplannen is de archeologie vaak nog op andere wijze geregeld. In de loop van de tijd zal dit met de actualisering van de bestemmingsplannen worden aangepast.

Onderzoeksthema's

In voorkomende gevallen kan het college, naar aanleiding van de resultaten van archeologisch vooronderzoek, besluiten dat archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk is. Om de wetenschappelijke relevantie bij de besluitvorming te kunnen betrekken is een aantal historische onderzoeksthema's benoemd. Deze thema's hebben een gemeentebreed, regionaal of landelijk belang. Wanneer archeologisch vervolgonderzoek naar verwachting geen of weinig nieuwe kennis met betrekking tot een van deze thema's zal opleveren kan het college besluiten dit vervolgonderzoek niet verplicht te stellen.

De onderzoeksthema's zijn:

1. de oudste bewoning en ontstaan van de verschillende kernen;
2. rivieren in Roermond;
3. infrastructuur, handel en defensie;
4. lokale productie, kunst en nijverheid;
5. cultusplaatsen en religie.

Ad 1.

Het thema 'oudste bewoning' omvat niet alleen de fascinatie voor de eerste mens. Het betreft veeleer de vraag naar de 'stichter' (en gebruikscontinuïteit) van een bepaalde locatie, of dit nu om gewone nederzettingen of grafvelden gaat, of om infrastructurele, militaire of economische scheppingen. Welke ontwikkelingen van menselijke aanwezigheid kunnen binnen Roermond gedurende de geschiedenis onderscheiden worden en welke continuïteit en discontinuïteit bestaat er en waarom?

Ad 2.

Rivieren zijn in alle tijden een verbindingsweg voor uitwisseling (kennis, handel) geweest. Het is belangrijk te achterhalen hoe bepaalde ontwikkelingen zijn verlopen en welke contacten of relaties hierbij een rol speelden. Met welke groepen bestonden contacten en wat was de aard van de contacten? Belangrijk in eerste instantie is de aard en de omvang van vindplaatsen in het Maasdal in het algemeen, omdat behalve de baggervondsten relatief weinig vindplaatsen uit het huidige Maasdal bekend zijn. Een belangrijke daarmee verband houdende vraag is de precieze loop van de Maas, Roer en Swalm in een bepaald periode. Een ander belangrijk aspect wordt gevormd door de verschillen, overeenkomsten en relaties tussen vindplaatsen of ontwikkelingen in het rivierdal en verderaf gelegen gebieden zoals het hoogterras.

Ad 3.

De ligging aan Maas, Roer en Swalm is voor Roermond altijd van doorslaggevende betekenis geweest. De waterwegen, maar ook de wegen over land zorgden voor contacten en ontwikkelingen op velerlei gebied en waren hiernaast ook economisch natuurlijk van levensbelang. Welke handel bestond er, en welke vormen van transport, gedurende verschillende perioden. Welke ontwikkelingen kunnen onderscheiden worden, en welke overeenkomsten? Vanuit een politiek en economisch oogpunt hebben transportwegen over land en water natuurlijk ook een strategisch belang: politieke of economische macht is onlosmakelijk met militaire kracht en verdediging verbonden. In de eerste plaats bevinden zich binnen de gemeente Roermond meerdere strategische locaties, zoals de historische kernen van Roermond en Asselt, de Zwarte berg of Kitskensberg, of bijvoorbeeld locaties van boerenschansen in natte gebieden. Hiernaast veranderden politieke en economische omstandigheden en daarmee de strategieën ter consolidering ervan. Welke zijn de strategische locaties gedurende de geschiedenis van Roermond en waarom? En, hoe werd de defensie georganiseerd?

Ad 4.

Locale producties van goederen spelen in de archeologie van alle perioden een belangrijke rol. Op basis van eigen producten kunnen soms groepen van mensen geïdentificeerd en gedateerd en contacten gereconstrueerd worden. De ontwikkelingen in nijverheid en industrie gedurende de Nieuwe tijd hebben bijgedragen tot wat Roermond nu is: een economisch centrum van Limburg.

Ad 5.

De beleving en uiting van religie is een oermenselijk gedrag, dat de mens onderscheidt van andere levende wezens en dat een verbondenheid en nieuwsgierigheid oproept. Het is met name voor wat betreft de prehistorische perioden een moeilijk te onderzoeken thema. Met behulp van de bestudering van archeologische resten kunnen weliswaar steeds meer rituelen en gewoonten herkend worden maar het interpreteren ervan blijft veelal speculatief. De beleving van religie is een belangrijk onderzoeksthema, omdat religie in elke samenleving een belangrijke rol speelt.

Financiering

Uitgangspunt voor de financiering van archeologisch onderzoek is dat de kosten van archeologisch onderzoek door de veroorzaker betaald worden. Bij door de gemeente in opdracht gegeven projecten worden de kosten uit de grondexploitatie of de projectbudgetten betaald. Voor archeologische vooronderzoeken kunnen opdrachtgevers bij de gemeente een subsidie aanvragen op basis van de Monumenten- en archeologieverordening 2011.

Educatie en voorlichting

Het rijke verleden van Roermond draagt bij aan de aantrekkelijkheid van de gemeente voor bewoners en bedrijven. Het draagt op een positieve wijze bij aan de versterking van de eigen identiteit, van het imago, de herkenbaarheid en aan de toegankelijkheid en beleefbaarheid van de eigen omgeving. Daarom is het van belang dat informatie die door archeologisch onderzoek wordt verkregen voor burgers, bezoekers en plannenmakers beschikbaar wordt gesteld. Het is daarom het streven van de gemeente om het erfgoed uit te dragen en bekend te maken bij iedereen die met Roermond te maken heeft (of dat nog niet heeft maar geïnteresseerd zou kunnen zijn). Aan dit streven wordt onder andere vorm gegeven door verwijzingen naar cultuurhistorische waarden in de openbare ruimte, ontsluiting van beschikbare informatie op internet, publicaties van derden, publicaties op initiatief van de gemeente, tentoonstellingen en open dagen. Voor initiatieven op dit terrein bestaat een subsidiemogelijkheid op basis van de Monumenten- en archeologieverordening 2011.

Samenwerking

De gemeente acht de banden met de diverse cultuurhistorische organisaties en verenigingen en werkgroepen van amateur-archeologen van groot belang. Het streven is er op gericht om de samenwerking met deze organisaties en personen verder uit te bouwen en te versterken. Het overleg met de organisaties in de Gemeentelijk Archeologische Werkgroep Roermond zal worden voortgezet.

Evaluatie

De kennis van de archeologie is nooit compleet en het beleidsveld is constant in beweging. Om deze reden zal het beleid met de daarbij behorende Beleidskaart archeologie regelmatig geëvalueerd en eventueel aangepast worden.

Samenvatting

Het gemeentelijke archeologiebeleid is helder in de keuzes met betrekking tot archeologisch onderzoek. Om te bepalen of het uitvoeren van vooronderzoek noodzakelijk is, zijn meetbare criteria opgesteld. Deze criteria worden verwerkt in regelingen in de Monumenten- en archeologieverordening 2011 en in de bestemmingsplannen. De noodzaak van archeologisch vervolgonderzoek wordt vervolgens getoetst aan een beperkt aantal onderzoeksthema's.

Het beleid voorziet bovendien in het breed toegankelijk maken van de resultaten van archeologisch onderzoek en het stimuleren van educatieve projecten door bijvoorbeeld het verlenen van subsidies. De samenwerking met amateurarcheologen wordt hoog op prijs gesteld.